

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра «Психології» (№ 704)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

(підпис)

М.Є. Жидко
(підпис та прізвище)

« 29 » серпня 2024 р.

СИЛАБУС ОBOB'ЯЗKОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етнічна психологія і крос-культурні дослідження в психології
(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: 05 Соціальні і поведінкові науки
(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: 053 Психологія
(код та найменування спеціальності)

Освітня програма: Психологія
(найменування освітньої програми)

Форма навчання: денна, дистанційна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Силабус введено в дію з 02.09.2024 року

Харків – 2024 р.

Розробник:

Кузьміна С. В. ст. викладач

(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри психології
(№ 704)

Протокол № 1 від « 29 » серпня 2024 р.

Завідувач кафедри канд. психол. наук, доц.
(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Ю. І. Гулій
(ініціали та прізвище)

1. Загальна інформація про викладача

Кузьміна Світлана Володимирівна, ст. викладач. Викладає в університеті наступні дисципліни:

- Комплексна курсова робота;
- Етнічна психологія;
- Сімейна психологія.

2. Опис навчальної дисципліни

Семестр в якому викладається дисципліна – 4;

Обсяг дисципліни:

Загальна кількість кредитів ЄКТС –5, загальна кількість годин – 150, лекції - 6 години, практичні заняття - 8 годин (всього аудиторних занять - 14 годин), самостійна робота - 136 годин.

Форми здобуття освіти

Денна, дистанційна, дуальна.

Дисципліна – обов'язкова.

Види навчальної діяльності – лекції, практичні заняття, самостійна робота здобувача.

Види контролю – поточний, модульний та підсумковий (семестровий) контроль (іспит).

Мова викладання – українська.

Необхідні обов'язкові попередні дисципліни (пререквізити) – знання основ загальної психології

Необхідні обов'язкові супутні дисципліни (кореквізити) – Соціологія та основи демографії, Конфліктологія, Соціальна психологія, Вікова психологія.

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета - метою викладання навчальної дисципліни «Етнічна психологія і крос-культурні дослідження в психології» є формування компетенцій, які спрямовані на поглиблення теоретичних уявлень щодо впливу етнічних і культурних факторів та процесів на формування і функціонування індивідуальних і групових психологічних структур.

Основні завдання вивчення дисципліни пов'язані з формуванням наступних загальних та професійних компетенцій:

1. Здатність застосовувати знання щодо етнічних і культурних факторів та процесів, які зумовлюють формування і функціонування індивідуальних і групових психологічних структур.

2. Здатність до критичного аналізу різних дослідницьких підходів щодо вивчення психологічних детермінант етнопсихогенезу.

3. Здатність до обґрунтування висновків при вивченні основних засад етнопсихологічної наукової парадигми.

4. Здатність генерувати нові ідеї при розробці етнопсихологічних і крос-

культурних досліджень.

5. Здатність усвідомлювати цінності громадянського (мультикультурного) суспільства та необхідність його сталого розвитку.

6. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом етнічної психології.

7. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду етнопсихологічних і крос-культурних досліджень.

8. Здатність аналізувати та систематизувати результати етнопсихологічних досліджень.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувач повинен досягти таких результатів навчання:

А) Знання:

1. Критичне осмислення основних теорій, принципів, методів, понять етнічної психології.

2. Володіти аргументованим комплексом висновків щодо основних засад етнопсихологічної наукової парадигми.

3. Засвоїти основні принципи розробки етнопсихологічних і крос-культурних досліджень.

4. Засвоїти базові цінності громадянського (мультикультурного) суспільства.

5. Володіти категоріально-понятійним апаратом етнічної психології.

6. Засвоїти основні напрямки вітчизняних та зарубіжних етнопсихологічних і крос-культурних досліджень.

7. Володіти системним аналізом результатів етнопсихологічних досліджень.

Б) Уміння:

1. Опанувати застосуванням знань щодо етнічних і культурних факторів функціонування індивідуальних і групових психологічних структур.

2. Опанувати застосуванням основних методів вивчення психологічних детермінант етнопсихогенезу.

3. Розробляти програми етнопсихологічних і крос-культурних досліджень.

4. Опанувати систематизацією результатів етнопсихологічних досліджень.

В) Комунікація:

1. Володіти досвідом формування ефективної комунікативної стратегії міжетнічної взаємодії.

Г) Автономія та відповідальність:

1. Відповідальність за прийняття рішень при виявленні проблем у міжетнічній взаємодії.

4. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовний модуль 1.

Тема 1. Становлення етнопсихології як науки і крос-культурних досліджень у психології

Передумови для формування етнопсихологічного знання. Етнопсихологічні ідеї в українській науці у ХУІІІ ст. Ранні етнопсихологічні дослідження на Слобожанщині в першій половині ХІХ ст. Дослідження психології народів в другій половині ХІХ ст. Розвиток етнопсихологічних ідей у США в першій половині ХХ ст. Проблематика предмета і методів етнопсихології в першій половині ХХ ст. у СРСР. Перші вітчизняні

дослідження в етнопсихології в другій половині XIX ст. Формування української етнопсихологічної школи в 20-30-х рр. XX ст. Відродження вітчизняної етнопсихології. Сучасні уявлення про предмет етнопсихології і крос- культурної психології. Сучасна харківська школа етнопсихології. Теоретична і прикладна етнопсихологія.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин (л – 2, п – 2).

- Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Тема 2. Категоріальний апарат етно- і крос-культурної психології.

Основні підходи до визначення поняття «етнос». Основні категорії етнопсихології: етнічна свідомість і самосвідомість, етнічна ідентичність (її параметри і трансформації), етнічні стереотипи. Емпірична валідизація цих категорій. Емпірична валідизація різних категорій етнопсихології в межах інших дисциплін (філософія, антропологія, соціологія, політологія і т.п.). Дослідження основних категорій в інших галузях і напрямках психології (психоаналіз, символічний інтеракціонізм, когнітивна антропологія, культурно-історична теорія і діяльнісний підхід і т.п.).

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин (л – 2, п – 2).

- Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Модуль 2.

Змістовний модуль 2.

Тема 3. Основні підходи і напрямки в етнопсихології і крос-культурних дослідженнях.

Розуміння етносу і теорія етногенезу Л.М. Гумільова. Теорія «російської душі» М. Бердяєва. Антропологічний портрет українця в дослідженнях Ф. Вовка. Етнопсихологічні ідеї М. Данілевського. Концепції В. Соловйова, М. Костомарова і М. Гримича. Теорії Дж. Даусона і Дж. Бері. Дослідження О.Р. Лурія в Узбекистані. Соціально-психологічне поняття етносу в працях Б.Ф. Поршнєва. Зародження школи психологічної антропології «Культура та особистість». Основні етапи її подальшого розвитку. Школа когнітивної антропології. Школа культурної психології. Екологічний підхід. Біологізаторський підхід. Історичний підхід. Культурний підхід. Соціально-економічний підхід. Діяльнісний підхід.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин (л – 2, п – 2).

- Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Тема 4. Методи дослідження в етно- і крос-культурній психології.

Загальна характеристика основних стратегій у етнопсихологічних і крос-культурних дослідженнях. Метод спостереження в крос-культурних дослідженнях. Методи опитування в етнопсихології. Тести в крос-культурних дослідженнях. Експериментальні крос-культурні дослідження. Формуючі і корекційні методи в етнопсихології. Сучасні стандарти при проведенні крос-культурного дослідження.

Методи інтерв'ю і модифікований варіант шкали соціальних дистанцій. Діагностичний тест відносин і техніка репертуарних ґрат Дж. Келлі. Регіональна картотека людських взаємин. Природний і лабораторний експерименти в

етнопсихології.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин (л – 2, п – 2).

- Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Модуль 3.

Змістовний модуль 3.

Тема 5. Етнопедагогіка.

Етнопедагогічний вплив у період новонародженості і раннього дитинства. Народні ігри як техніки психічного формування дитини в дошкільному і шкільному віці. Психолого-педагогічне значення народних обрядів у підлітковому і ранньому юнацькому віці. Етнопедагогічні засоби формування етнічної самосвідомості в юнацькому віці. Культура, контекст і розвиток людини. Вплив культури на пізнання і когнітивні процеси. Психологічний взаємозв'язок культури й освіти. Культура і моральний розвиток особистості. Культурний контроль особистості. Народні системи виховання дитини як спосіб формування психіки. Слов'янські «заповітні» казки. Дитячий еротичний фольклор. «Безсоромні» прислів'я і приказки. Особливості слов'янського Еросу. Національні архетипи XIX-XX ст.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин (л – 2, п – 2).

- Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Тема 6. Етноконфліктологія. Сімейна конфліктологія у різних народів: сімейні конфлікти між дорослими членами родини і сімейні конфлікти з дітьми. Міжетнічні конфлікти: засоби запобігання і вирішення. Народні засоби і техніки вирішення соціальних конфліктів: конфлікти, що пов'язані з порушенням прав особистості, майнових і соціальних прав.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин (л – 2, п – 2).

- Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Тема 7. Етнопсихіатрія.

Поняття психічної норми і патології: універсальні і культурноспецифічні аспекти. Культура, психопрофілактика і психогігієна. Культура і соціальні динамічні процеси. Крос-культурні дослідження соціальної взаємодії. Види психотерапії і психотерапевтів: стародавня і сучасна моделі. Психотерапевтичні виміри Сходу і Заходу. Уявлення про причини психічних захворювань і психологічних проблем у різних культурах. Діагностика психічних захворювань у різних народів: неврози і неврозоподібні стани, психопатії, алкоголізм і наркоманії, шизофренія і депресія. Особливості психічної патології в процесі акультурації. Феномен акультурації. Психологічна корекція проблем, що пов'язані з акультурацією.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин (л – 2, п – 2).

- Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Тема 8. Етнопсихолінгвістика.

Історія розвитку етнопсихолінгвістики. Методологічні засади етнопсихолінгвістики. Експериментальні дослідження взаємозв'язку між мовою й етнічною специфікою психіки. Лінгвістична обумовленість пізнавальної діяльності людини. Дитина і мова. Фоносемантика.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- *Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин (л – 2, п – 2).*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Становлення етнопсихології як науки і крос-культурних досліджень у психології	1
2	Категоріальний апарат етно- і крос-культурної психології	1
3	Основні підходи і напрямки в етнопсихології і крос-культурних дослідженнях	1
4	Методи дослідження в етно- і крос-культурній психології	1
5	Етнопедагогіка	1
6	Етноконфліктологія	1
7	Етнопсихіатрія	1
8	Етнопсихолінгвістика	1
	Разом	8

5. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом

6. Методи навчання

Словесні, наочні, практичні.

7. Методи контролю

Поточний контроль (теоретичне опитування й розв'язання практичних завдань), модульний контроль (письмова відповідь на 2 питання за розділами курсу) та підсумковий (семестровий) контроль (іспит).

8. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Робота на лекціях	0	6	0
Робота на семінарських заняттях	0 ... 5	4	0 ... 20
Модульний контроль	0...30	-	0 ... 30

Змістовний модуль 2			
Робота на лекціях	0	6	0
Робота на семінарських заняттях	0 ... 5	4	0 ... 20
Модульний контроль	0...30	-	0... 30
Усього за семестр			0...100

Прийнята шкала оцінювання

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит	Іспит
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру.

Задовільно (60-74). При виконанні модульних контрольних робіт, без принципових помилок, виконано не менш ніж 50 % від загальної кількості питань. Знати зміст основних понять навчальної дисципліни. Вміти за зразком наводити приклади втілення теоретичних знань в практичну площину при виконанні практичних завдань. Вміти за допомогою викладача (додаткові, уточнюючі запитання, допомога у формулюванні думки та т. ін.) розв'язувати задачі прикладного характеру.

Добре (75-89). При виконанні модульних контрольних робіт без помилок виконано не менш ніж 75 % від загальної кількості питань. Досконало знати зміст основних понять навчальної дисципліни. Вміти самостійно наводити приклади втілення теоретичних знань в практичну площину при виконанні практичних завдань. Вміти логічно, обґрунтовано пояснювати наявність зв'язку між ними (припустимі несуттєві помилки, які студент самостійно виправляє після додаткового уточнення з боку викладача). Вміти без суттєвої допомоги викладача розв'язувати задачі прикладного характеру.

Відмінно (90-100). При виконанні модульних контрольних робіт без принципових помилок виконано не менш ніж 90 % від загальної кількості питань. Досконально знати теоретичний матеріал навчальної дисципліни та вміти застосовувати його при розв'язанні практичних завдань. Відповіді теоретично обґрунтовані, логічні, з дотриманням культури мови.

9. Політика навчального курсу

Відпрацювання пропущених занять відбувається відповідно до розкладу консультацій, за попереднім погодженням з викладачем. Питання, що стосуються академічної доброчесності, розглядає викладач або за процедурою, визначеною у Положенні про академічну доброчесність.

10. Методичне забезпечення

Підручники, що видані викладачами кафедри

1. Гулий Ю.І., Жидко М.Є. Основи прикладної етнопсихології : навч. посіб. / Ю.І. Гулий, М.Є. Жидко. - Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2006. - 84 с.
2. Гулий Ю.І., Жидко М.Є. Вступ до етнопсихології : навч. посіб. / Ю.І. Гулий, М.Є. Жидко. - Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2013. - 112 с.

11. Рекомендована література

Базова

1. Етнопсихологія : навч. посібн. для студентів спеціальності «Початкова освіта. Практична психологія». Автор-упорядник О.П. Цюняк. Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2017. 132 с.
2. Березін А.М. Психологічні чинники генезису національної самосвідомості особистості (дис. канд. пед. наук)., Київ, 2002. 211 с.
3. Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011. 198 с.
4. Фурман А. Психокультура української ментальності. Тернопіль, 2011. 168 с.

Допоміжна

1. Етнопсихологія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 02.09.2017)
2. Євтух В.Б. Український етнос: структура і характер взаємодії з навколишнім середовищем. Вісник АН України. 1993. №10. С.56-69.
3. Куєвда В. Психологічні ретроспекції української етнокультурної моделі : монографія. Кіровоград, 2013. 104 с.
4. Лозова О.М. Методологія психосемантичних досліджень етносу : монографія. Київ: ВД «Слово», 2011. 311 с.
5. Львовичкіна А.М. Етнопсихологія : навч. посіб. Київ: МАУП, 2002, С. 20-21.
6. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. Київ, Знання, 2006. 342 с
7. Данилюк І.В. “Мовні конфлікти” та конструювання етнічної і національної ідентичності // Соціальна психологія – Київ, 2005. – №.3 (11) – С. 43-51.
8. Чепа М.-Л. А. Етнопсихологічний дискурс глобалізації : монографія. Кіровоград : Імекс. – 2013. 104 с.